

ГОРАН ИВАНЧЕВИЋ

Покрајински секретаријат за
регионални развој,
међурегионалну сарадњу и локалну
самоуправу
Нови Сад

УДК 323(497.113):316.48

Прегледни рад
Примљен: 01.07.2018
Одобрен: 20.07.2018
Страна: 261-276

ВОЈВОЂАНСКА ПОЛИТИЧКА СЦЕНА, ОД ДРУШТВЕНИХ РАСЦЕПА, ДО ПОЛИТИЧКОГ СУКОБЉАВАЊА

Сажетак: Политички систем Србије карактеришу дисконтинуитет и динамичност. На обликовање ових карактеристика, поред осталих фактора, утицало је формирање аутономних јединица – једино у Србији, од шест југословенских република, а по одлуци Савеза комуниста Југославије, створене су две аутономне јединице. Уставно-правни положај аутономних јединица, поготово након доношења Устава 1974. године, побудио је бројне аспирације код присталица аутономашко-сецесионистичких покрета и организација. Након што је уведен вишепартијски систем, деведесетих година 20. века, у Србији су формиране регионалне и етничке странке, поготово на просторима где је већа концентрација ентицитетских гласова. Након тога, те странке се отворено, путем својих програма и деловања, залажу за различите облике аутономије и сецесију појединих делова државе, неретко прелазећи границе уставно-законских одредаба и демократских принципа. Турбуленције унутар политичког односно партијског система Србије, у основи, биле су трасиране линијама друштвених подела које су садржале етничке, културно-историјске, социоекономске и остале факторе који су допринели фрагментирању специфичног партијског подсистема какав је створен у Војводини.

Кључне речи: политички систем, партијски систем, аутономија Војводине, сецесија, политичке странке, друштвене поделе

Увод

Политички систем Србије специфичан је по томе што на једном делу његовог политичког простора, у оквиру његовог партијског система, егзистира особен део система који конституише партијски подсистем. Реч је о партијском подсистему који функционише у Војводини. Партијски подсистем у Војводини детерминисан је бројним чиниоцима који успостављају одређени степен дихотомије, те се може рећи да је однос овог подсистема, у односу на партијски систем Србије, дистинктан и каузалан због његових особености које га чине подсистемом, као и чињенице да тај подсистем припада партијском, од-

носно политичком систему Србије. Партикуларност подсистема у односу на систем, могуће је уочити уколико се сагледа генеза развоја партијског подсистема у Војводини, начин његовог функционисања, као и последице које овакав однос производи, унутар политичког система Србије и изван њега.

Једно од најважнијих политичких питања које егзистира на политичком „дневном реду” у оквиру овог подсистема, а на темељу кога је и конституисан овај подсистем, јесте питање аутономног положаја Војводине. „Питање аутономног правно-политичког статуса Војводине у оквиру Републике Србије, а преко ње и у федерално уређеној Југославији, има као еминентни проблем наше новије политичке историје, своје дубоке историјске корене. Они сежу до оних времена у којима су се стварале демографске, етничко-националне, друштвено-економске и идеолошко-политичке претпоставке за њено постављање.” (Попов Ч. – Попов Ј. 2000: 9).

Укорененост партијског подсистема у Војводини у политички, односно партијски систем Србије има историјски карактер, нормативно је дефинисан, легалан је, институционално заокружен и из политичког аспекта је легитиман. Стога партијски подсистем у Војводини представља политички простор који има карактер подсистема, јер испољава одређене специфичности у односу на преостали простор целовитог партијског система Србије. Такође, овај подсистем има и своју функционалну примену при расподели власти, преко формираних институција на које су пренете одређене надлежности, па је и то један од разлога због кога се партијски подсистем у Војводини преко институција система може етаблирати као подсистем партијског, односно политичког система Србије.

„Партијски систем у Војводини почео је да се развија приближно од Благовештанског сабора од 1861. године. Конзервативна струја окупљена око клера имала је једну визију организовања српских интереса у Војводини, док је либерална струја оформљена око грађанског слоја имала друге погледе, но то још нису биле политичке странке. Године 1883. формирана је Српска народна слободоумна странка, чији је програм добрим делом саставио сам Светозар Милетић, најистакнутији српски страначки лидер у Војводини током XIX века.” (Петровић Д. 2010: 54).

Прве идеје о аутономији Војводине појавиле су се непосредно након образовања југословенске државе, уочи доношења Видовданског устава 1921. године. Дакле, питање аутономије Војводине егзистира цело једно столеће на „дневном реду” као прворазредно политичко питање, пре свега за странке које имају аутономашки префикс. Интензитет, начин деловања и политички циљеви које желе постићи ове странке крећу се у опсегу почев од употребе уцењивачког капацитета у оквиру коалиција у којима ове странке остварују и задовољавају парцијалне, односно сопствене интересе својих котерија, па све до повремених испољавања, по стабилност политичког система Србије, опасних политичких намера изношењем сецесионистичких политичких ставова, односно до деловања које води у правцу интернационализације „војвођанског питања”.

Друштвени расцепи као основ фрагментирања партијског подсистема у Војводини

Друштвени расцепи присутни су у свим друштвима, у различитим облицима, врстама и интензитету у којима делују. Манифестују се као друштвене појаве које у већој или у мањој мери утичу на формирање и моделирање партијског система.

„Партијски систем у Војводини је прошао од почетка XIX века до 1918. сличне фазе и успоне у оквиру развоја и модернизације партијског система у односу на Србију. Иако је Војводина у посматраном периоду била на нешто вишем културном и економском нивоу него Србија (ова разлика је била више на почетку периода, а затим се постепено смањивала), развој и модернизација партијског система нису били виши него у Србији. Отежавајући фактор у том правцу је представљала чињеница да су у Угарском делу Монархије свега 6% грађана имали право гласа, а и ту је највећи проценат опадао на етничке Мађаре. Постојало је и додатно локално обележје у односу на Србију, а то је национална и религијска разноликост структуре становништва Војводине, пошто су многе странке управо организоване по националном префиксу (на овом подручју су поред наведених српских партија деловале и политичке странке које су окупљале Мађаре, Немце и др.).” (Петровић Д. 2010: 54–55).

Један од расцепа који је у Војводини веома значајно утицао на специфично конституисање партијског подсистема, а огледао се и у појави регионално-етничких партија, као и у конституисању специфичних политичких институција формираних на бази управо тих потреба, јесте **етнички расцеп**. Овај друштвени расцеп посебно је присутан и искоришћен, у контексту партијске конкуренције за „етничке гласове”, на регионалном нивоу, у појединим деловима Србије, посебно у Војводини, у којима је концентрисана већа популација припадника одређених националних заједница. „(...) Овај идеолошко-културни расцеп (доминантна култура-субкултура) у значајној мери се поклапа са расцепом центар-периферија. Расцеп центар-периферија се од почетка вишепартизма рефлектује и у Војводини. Један број регионалних и етничких странака експлоатисао је овај расцеп (Лига социјалдемократа Војводине, партије војвођанских Мађара, ДЗВМ, СВМ, али у последњих неколико година и војвођански део ДС-а подилази бирачима у Војводини следећи ову линију). (...) Ентитет води ка јасним линијама расцепа у региону, посебно када су етничке групе територијално концентрисане.” (Орловић, 2011: 23).

Вековна коегзистенција различитих етничких и верских заједница на простору Војводине, није утицала на њихово међусобно приближавање и разумевање због трајно супротстављених верских, политичких, војних, економских, културних и других интереса. „Етничке заједнице у Војводини су и поред вишевековног међусобног културног, привредног и политичког утицаја имале особен пут историјског развоја са чисто опречним и супротстављеним интересима, мађаризација и германизација у 19. и 20. веку у оквиру Аустроугарске, али и свеколика дискриминација несловенских народа у краљевини СХС додатно су појачали неповерење и неразумевanje које је ионако постојало између националних и верских заједница у Војводини.” (Петровић Н. 2010: 75).

Расцеп *центар-периферија* такође представља снажан генератор настанка и развоја различитих политичких тенденција као последице територијално-културних претензија и интенција. Овај расцеп је исто веома снажно утицао на формирање партијских подсистема Србије, поготово на простору Војводине, као и у осталим деловима Србије у којима су концентрисани тзв. етнички гласови. Овај друштвени расцеп је конфронтао политичке актере у вези с појединим питањима која се тичу управо разлике у виђењима унутрашње организације државе. „Расцеп центар-периферија је територијално-културни. Отуда, он може бити етнички, географски, економски и културни (регионализам, децентрализација и локалне снаге). Дуж расцепа центар-периферија обликују се и разлике око унутрашње организације државе.” (Орловић, 2011: 23).

Расцеп *стари режим – опозиција* (реформисти), у значајној мери довео је до диференцијације унутар партијског система Србије, који је додатно утицао на поларизацију друштва.

„Расцеп који је обележио скоро сва посткомунистичка друштва био је између националног и грађанског принципа. (...) Тамо где се транзиција вршила под контролом бивших комуниста раскид с прошлошћу је био спор или никакав. Ту се радило о закаснелој модернизацији. Србија је такав случај била све до 2000. године.

Традиционализам-модернизам је трајнији и темељнији расцеп источноевропских и централноевропских друштава.

Расцеп *грађанско-национално* је у Србији присутан од увођења и/или обнављања вишепартизма и остао је да делује до савремених партијских подела. *Историјско-етнички* расцеп (*национало-грађанско*) умногоме обележава политичку сцену Србије и успорава процесе демократизације и европеизације. Хоризонталну линију историјско-етничког допуњује вертикална димензија. Реч је о расцепу између националистичке и грађанске оријентације међу припадницима сваке од етничких група. Осим тога, емпиријски налази показују да се оса историјско-етничког расцепа 'национално-грађанско' и оса културно-вредносног расцепа 'традиционализам-модернизам' не секу, већ у великој мери поклапају и то 'национално' се поклапа са 'традиционалним', а 'грађанско' са 'модернизмом'. То упућује на закључак о синергијским ефектима ове две осе подела на партијско груписање. Међу партијама које су биле опозиција режиму, програмске разлике су истовремено биле и дуж линија грађанско-национално.” (Орловић, 2011: 26).

Идеолошка баријера која је била једно од обележја комунистичких друштава, комбинована с претходно наведеним линијама расцепа, довела је до линије подела која је била карактеристична за посткомунистичка друштва. Та линија расцепа узроковала је поделе на проевропски оријентисане, окренуте ка Западу и западним савезима ЕУ, НАТО и сл. и оне који су национално оријентисани, окренути ка Истоку, пре свега ка Руској федерацији. Ова линија подела у Србији је позната као расцеп *западњаци – националисти*.

Социоекономски расцепи *рад–капитал* означавају поделе које су настале на основу прерасподеле друштвених ресурса тржишном алокацијом или политичком (државном) редистрибуцијом. Различита уставна решења попут оних из 1974. године, или пак, оних из 1990. године, којима су, између осталих, „проширивана” или „одузимања” права из домена економије, узроковала су бројне несугласице међу политичким актерима. „Питање економског положаја Војводине, односно остваривање суверених права грађана Војводине у економској сфери друштвеног живота, јесу централна питања за већину наших грађана.” (Шогоров, 2003: 81).

Специфични услови који су у Србији владали током деведесетих година у битној мери су утицали на линије расцепа које су у директној корелацији утицале на стварање партија, партијског система, односно на њихов карактер и особине.

Поменућемо још неке линије подела које су условиле друштвене расцепе који имају утицаја на физиономију и карактер политичких партија и партијских система. Идеолошка подела *левица–десница*; расцеп *урбано–рурално*; расцеп *држава–црква*; расцеп *материјализам–постматеријализам* и тако даље.

Претходно поменути друштвени расцепи утицали су на конституисање партијског система, који је у Војводини попримио обележја партијског подсистема. На таквој основи грађен је партијски подсистем у Војводини који се разликовао у односу на партијски систем Србије, управо по броју разноврсних политичких актера, по специфичним програмским залагањима и ентитетским груписаним гласовима на овом простору.

Војвођанско питање из визуре теоретичара и аутономашких партија

Питање аутономног положаја Војводине јесте политичка платформа за партије аутономистичке провенијенције. Ово питање јесте *conditio sine qua non* у програмима регионалних и етничких странака основаних на простору Војводине. Међутим, питање аутономног положаја Војводине представља јасну вододелницу која успоставља границу у приближавању ставова између поборника и противника оваквог становишта. „Војвођанско питање” поларизује политичке актере путем два основна питања: да ли Војводини треба укинути аутономију, односно да ли аутономија Војводине треба да буде проширивана до нивоа који садрже прерогативе државности, то јест, до тога да Војводина треба да стекне самосталност по угледу на бивше републике које су биле у саставу Југославије и на АП Косово и Метохију, које је кренуло путем сецесије. Ове линије подела свакако представљају еклатантан пример наизглед непомирљивих друштвених подела између супротстављених страна. Различите ставове о питању аутономног положаја Војводине износе такође и поједини теоретичари:

- „Историчар Ранко Кончар рекао је (...) у Новом Саду на трибини „Стоп фашизму“ да у друштву у Србији доминира радикални национализам који лако може да прерасте у фашизам. Према његовим речима, друштво у Србији је фрустрирано због војних и политичких пораза и присутно је осећање понижености, што су све предуслови за јачање фашизма. „„Чињеница да се нисмо суочили са оним што се дешавало у протеклој деценији генерише још веће фрустрације“. Као „атрибуте фашизма“ Кончар је оценио и политичку реторику која форсира причу о томе да Србији прете и спољни и унутрашњи непријатељи, међу којима се у унутрашње непријатеље сврстава и „некакав војвођански сепаратизам“. „У Војводини никада није било те врсте сепаратизма. Идеја аутономије Војводине је демократска политичка идеја”.

Павел Домоњи из Хашког одбора за људска права рекао је да је на политичкој сцени Србије на делу “нормализација фашизма”. (...).

Лидер Лиге социјалдемократа Војводине (ЛСВ) Ненад Чанак рекао је да Србија не може да крене напред док се не суочи са својом недавном ратном прошлошћу.

Чанак је додао да је проблем у томе што Србија није имала свој Нирнбершки суд. Он је оценио да се Хашки трибунал “осрамотио” својим поступањем, чињеницама да по четири године нису способни да заврше суђење. “Тиме су напунили сва оруђа и оружја непријатеља демократије и људских права и свега осталог”, казао је Чанак. (...) трибину је организовала Лига социјалдемократа Војводине. Трибина је, у знак упозорења на нарастајући фашизам у друштву организована на дан када је рођен Адолф Хитлер“¹.

- „Странацка артикулација посебности и аутентичности Војводине се мукотрпно успоставља. Ипак се већ сада може говорити о њеним странацким адресама, бар једнако као и о националним и мање-више демократским експозитурама странака из Београда. Може се говорити и о већинској свести за војвођанску аутономију, или пак државно-правном поштовању њених специфичности. Може се говорити о пристајању све више младих људи на идеју постојања плуралног војвођанског идентитета. Може се говорити о све већој заинтересованости међународне заједнице за разне видове аутономија и реорганизације. Може се говорити о већој лиценцираној матрици бојкота сваке власти која не поштује војвођанске доследности и самосвојности. Дакле, постоји и нараста све већи број аргумената и разлога који раде за аутономију. Обрачуни или пак нагодбе између националних елита и странацких вођстава могу само одложити ово питање, али га не могу трајно решити.“ (Ковачевић, 202: 276).

„Војвођанско питање“ супротставља ставове поборника и противника ове идеје која недвосмислено успоставља дистанцу непомирљивих разлика.

„„Многи заговорници аутономаштва тврде да „у Војводини не постоји сецесионистичка идеја” и да „нема начина да се војвођански Срби одвоје од матице”. То једноставно није тачно. У Војводини већ постоји оформљена сецесионистичка идеологија, са ксенофобијом, антисрпством (антисрбијанством) и новим псеудонационалним идентитетом, као својим основним састојницама. И није немогуће да такву идеологију, под патронатом какве стране силе, сутра преузме нека од утицајнијих политичких странака, након чега ће се, понављањем у медијима, ова идеологија збиља почети ширити и укоренивати.““ (Антонић, 2014: 175)

¹ <http://www.autonomija.info/koncar-ideja-autonomije-vojvodine-je-demokratska-politicka-ideja.html>

Дакле, питање аутономије Војводине представља константу која поларизује партијску сцену Србије, од њеног успостављања, после Другог светског рата, до данашњих дана. „(...), ако је ишта константа у овој теми, онда је то чињеница да су 'анатомија' и 'физиологија' територијалне аутономије перманентно поље контроверзи. Актери централних власти настоје да, ако већ не могу да их укину, смањењем количине и садржаја аутономних надлежности регионалних институција, што је могуће више умање могућност конкуренције и поделе моћи. С друге стране, регионални 'играчи', који превасходно делују у аренама покрајинске политике, желе да максимално умање степен контроле од стране централних власти (...). Ову ситуацију на свој начин, илуструје и еволуција програмских становишта Лиге социјалдемократа Војводине (ЛСВ), најјуготицајније војвођанске партије.” (Комшић, 2014: 119).

„На свом конгресу, марта 1990. године, Лига социјалдемократа Војводине (ЛСВ) напустила је дотадашњу идеју аутономије Војводине у оквиру Републике Србије и определила се за републику Војводину. Ова странка, наиме, сматра да „Војводина треба да има своје представничко законодавно тело, парламент са два дома-већем грађана и већем народа”. Надаље, *„рад Војвођанског парламента био би регулисан Уставом Војводине који би донела Уставотворна скупштина Војводине... Уз наведене принципе, устав би дефинисао везе са државом Србијом или са широм државном заједницом у којој би се Војводина налазила, а њиме би била регулисана и проблематика употребе војвођанских војника ван Војводине”*, каже се у програмском документу ЛСВ, и посебно наглашава да *’Војводина мора бити конститутивни елемент сваке федеративне заједнице коју би чинила’*.” (Комшић, 2003: 26).

„Централистичка Србија, наиме, не сматра се 'партнером Војводине'. У програмском документу *’Војводина република’* се између осталог каже (Г. И.): 'Ми видимо Србију као демократску федеративну државу састављену од федералних јединица с вишим и нижим степеном аутономије', пише у документу ЛСВ и додатно се прецизира зашто за Војводину више није пожељан статус аутономне покрајине. 'Војводина у таквој федеративној држави мора да има статус републике. На то упућују историјска искуства и чињеница да се аутономна покрајина показала као недовољно стабилно решење без адекватне гаранције стабилности уставног поретка. То се видело после пуча 1988. и против уставног укидања аутономије у Војводини.' Ову програмску позицију дефинисану, као што је познато, у једном врло деликатном моменту за читаву државу и друштво (у светлу акцелерације унутрашњих и међународних конфронтација око Косова које су, као што је познато, кулминирале ваздушном интервенцијом снага НАТО – а) Лига социјалдемократа Војводине на особени начин коригује шест година касније. У контексту одређења Војводине као: а) *аутономне*; б) *грађанске*; ц) *европске*, сада се политички приоритети ЛСВ образлажу на следећи начин: 'Лига социјалдемократа Војводине не одступа од духа, суштине и садржаја документа *Република Војводина*, али не желећи да буде закована у термилошке калупе, инсистира на јасном дефинисању садржине тог појма, а то је: законодавна, извршна и судска власт, војвођанска имовина и изворни приходи и право да самостално донесе свој конститутивни акт. Без обзира на

статусни облик и формални назив, садржина субјективитета Војводине мора бити дефинисана будућим Уставом Републике Србије... Лига социјалдемократа Војводине се најоштрије противи територијалним поделама у Војводини по етничком основу... У будућој Европи регија Војводина може, али и мора, заузети место које јој припада и које ће њеним грађанима омогућити да остваре све своје жеље и потенцијале, а пре свега живот у складу са највишим европским стандардима. За остварење тог циља Војводини су потребне надлежности које ће омогућити ефикасно функционисање у оквиру њених реалних потреба.” (Комшић, 2014: 119–120).

Дакле, оваква програмска залагања доказују како иза наводних залагања за децентрализацију, или за одређена људска права и слично кроз наметање захтева за аутономију Војводине, у саставу Србије, или њено издвајање из састава Србије, треба оставити „на страну реторику и уверавање о поштеним намерама, (те) ваља препознати шта је иза тих идеја и иницијатива”. Треба поменути и иницијативе аутономистичких странака које су политичким инжењерингом настојале да вештачки створе тзв. војвођанску нацију.

„Заступници војвођанског етатизма нису се задовољили само трагањем за његовом историјском заснованошћу, већ су покушавали да му нађу оправдање и у тобожњој ’реалности’ постојања, или бар настајања посебне ’војвођанске нације’. Та реалност се на глобалном и конститутивном плану ’пробијала’ у политичку и духовну сферу, а имала је свог битног утицаја и на процес образовања нација, националних осећања и програма борбе, специфичног заједништва као израза националног идентитета... Бројни су облици и садржаји економске, *националне* (подвлачење наше), правне, политичке и културно-духовне индивидуалности и посебности идентитета Војводине... Пошто се ипак нису могле потпуно затворити очи пред чињеницом да ниједан Мађар, Словак, Румун или Русин није желео да своју националну припадност замени ’војвођанском’, тај ’историјски процес’ ’самоопредељивања’ за војвођанску ’националну скупину’ приписан је само Србима, с тим што се истицало да је баш то омогућило ’закониту тенденцију’ да ’до изражаја дође економска, духовна и политичка веза Срба у Војводини и њихово заједништво’ са другим народима и народностима у Покрајини. ’Законита тенденција’ је, дакле, било кидање веза Срба у Војводини са осталим деловима српског народа.” (Попов Ч. – Попов Ј. 2000: 111–112).

„Најважнија међу странкама које су се пре свега залагале за аутономију била је Лига социјалдемократа Војводине. Ова странка никада није стекла већу подршку грађана. У Народну скупштину Републике Србије увек је улазила у коалицијама, углавном са странкама чије је седиште у Београду. Само једном, у коалицији са друге две аутономистичке странке – Народном сељачком странком и Реформистичком странком – под називом ’Коалиција Војводина’ ова политичка снага успела је да самостално уђе у Савезну и потом у Републичку скупштину. Коалиција се, међутим, убрзо распала. Правни след је задржао Драган Веселинов који је остао у Скупштини и у време када ју је бојкотовала већина опозиционих странака. Коалиција Војводина је у време највећег успеха остварила око 17% подршке изашлих становника АП Војводине.” (Антић, 2014: 71–72).

Још једна аутентична етничка војвођанска странка јесте Савез Војвођанских Мађара (СВМ), који је „ (...) у преамбули свог Програма, усвојеног на Скупштини СВМ, 17. јуна 1995. године, пошао од констатације '...да живимо у друштву које на себи носи жиг националне државе са претензијама ка крајњој централизацији...', као и од захтева за 'потпуном одштетом' због присиљавања на мањинску судбину од 1918. године. Наиме, СВМ каже: *'Наша национална заједница, од пре три четврт века, присиљена на мањинску судбину, са пуним правом може очекивати и захтевати потпуну – моралну и материјалну – рехабилитацију, односно одштету'*. А, у основним начелима, програмски документ садржи став да је *'интерес војвођанских Мађара као југословенских држављана (је) што скорија демократизација српске и југословенске државе...'* Основна потреба за *'уважавањем различитости'* СВМ операционализује позивањем на *права на унутрашње самоопредељење и принцип безбедности*, као и инсистирањем на *стварању аутономије војвођанских Мађара, уз подржавање враћања стварне аутономије Војводини.'* (...) На том курсу, СВМ понудио је политичкој јавности, превасходно странкама мађарског етникума у Војводини и политичким репрезентантима осталих војвођанских мањина (*'националних заједница'*), у лето 1990. године, *Нацрт Споразума о политичким и правним оквирима самоуправе Војводине и националних заједница које живе у Војводини*. Ипак, истине ради, за разлику од претходних поентирања првенства *'мађарске персоналне самоуправе и мађарске регионалне самоуправе'*, сад се у поменутом документу не исказује толико изражен степен незаинтересованости за војвођанску аутономију. У том смислу, основни принципи Нацрта споразума почињу са тезом о *'историјској чињеници да је Аутономна Покрајина Војводина вишенационална, мултиконфесионална и мултикултурна заједница, са специфичним развојем у оквиру републике Србије'*, те да је *'... неопходно (је) ближе уредити садашњи уставни положај покрајине, да би она постала адекватан оквир мултиетничког и мултикултуралног заједничког живота Срба, Црногораца и националних заједница'*. Уз пуно поштовање равноправности свих грађана, принцип Споразума истиче потребу *гарантовања пуне афирмације и равноправног третмана националних, верских и културних вредности, као и културног наслеђа*. У том смислу, тражи се да припадницима националних заједница буде омогућено *'самоорганизовање'* зарад очувања језика, културе и других компоненти националног идентитета. Кључни принципи за реализацију овог циља јесу: *принцип децентрализације и субвенционитета*, а институционални облици – *персонална и регионална самоуправа*. Дакле, *право на културну и језичку равноправност* операционализовано је врло прецизно, као и идеја *персоналне самоуправе*, укључујући и оснивање националних савета који се бирају, на основу *'бирачког списка војвођанских Мађара'*, путем *'непосредних, једнаких, општих и тајних избора'*. Поред овог вида *'унутрашњег самоопредељења'* или *'самоорганизовања'*, предвиђена је и *Мађарска регионална самоуправа*. Њу би требало, према идеји СВМ и осталих политичких партија мађарске националне заједнице, формирати у оним општинама у Војводини *'...у којима мађарско становништво чини већину, као и у насељеним местима која се граниче са тим општинама'*. Најзад овај документ нуди врло разрађену идеју високог степена аутономије који би требало бити утврђен уставима Ср-

бије и Југославије, као и покрајинским уставом. А, када је реч о односу концепта војвођанске аутономије и мађарске регионалне аутономије, подвлачи се да 'надлежности и функционисање Војводине, утврђене овим Споразумом, *не представљају предуслов* за образовање и функционисање мађарске персоналне самоуправе и мађарске регионалне самоуправе' (...) Другим речима, то би могло да се протумачи како, према СВМ, у случају неприхватања изложеног (сопственог) концепта аутономије Војводине од стране органа Републике Србије, и даље хипотетички постоје предуслови за разговоре са политичким репрезентима Републике око образовања персоналне и територијалне мађарске аутономије.''' (Комшић, 2013: 26–289).

„Најзад, уочи референдума о новом Уставу Србије, 2006. године. СВМ је својим јавним обећањем, које се налазило на интернет презентацији странке, нагласио 'да ће наставити политичку борбу у циљу постизања решења, који гарантује оживотворење интереса војвођанске мађарске заједнице и њених чланова. Наставићемо залагање средствима парламентарне демократије, и у случају неуспешног референдума, који би нас вратио за преговарачки сто, и у случају усвајања предлога, што бисмо доживели као *делимични напредак, а никако као решење, које можемо безрезервно прихватити као коначно*'. Као што видимо и на овом примеру, у политици, а нарочито у овом бурном транзиционом периоду у Србији, ниједно институционално решење, чак ни уставно, не схвата се као коначно.” (Комшић, 2014: 118–119).

Лига социјалдемократа Војводине представља најрелевантнију регионалну етничку странку, док Савез војвођанских Мађара представља најрелевантнију етничку странку – стога смо навели примере из њихових програмских докумената из појединих периода њихових деловања, а који представљају пример латентно опасних политичких тенденција у погледу стабилности политичког система Србије.

Деловање и реторика представника ове две странке, последњих година значајно су „ублажени” када је реч о изношењу екстремистичких ставова. Разлози за то садржани су у чињеници да су ове две странке у дужем временском периоду чланице владајуће коалиције: Савез војвођанских Мађара на републичком, покрајинском нивоу власти, као и у више локалних самоуправа – као дугогодишњи коалициони партнер Демократске странке. Ова странка је континуитет власти наставили веома блиском сарадњом са Српском напредном странком од када је ова странка преузела власт 2012. године на републичком нивоу. Лига социјалдемократа Војводине била је дугогодишња чланица коалиције чија је окосница била Демократска странка. Такође, и ова странка има одређени вид сарадње са СНС, као део локалне власти у Новом Саду, док се на осталим нивоима власти не истиче опозиционим деловањем.

Војвођанска странка своју релевантност није стекла на изборима, и нема значајније упориште у бирачком телу. Ова странка настоји да изношењем у јавност оштрих ставова у погледу аутономног положаја Војводине и односа са Србијом скрене пажњу потенцијалних бирача и моћних политичких центара на своје постојање.

Навешћемо поједине изјаве које су представници ове странке износили у јавности, а које се по свом садржају и политичким порукама имају за циљ дес-

табилизацију политичког система Србије. Ове изјаве су противуставне и које садрже елементе кривичног дела – изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Изјаве и саопштења Војвођанске партије за медије:

- „Војводину нико не треба да учи шта су јој језик и писмо, који јој је главни град, када је доживела процват, а кад суноврат. Војвођанска земља није на продају! Борићемо се за свој идентитет и права свим расположивим демократским средствима јер је то обавеза наше генерације”.

У саопштењу које се завршава паролом „Војводина Република – Слобода за Војводину!”²

- „Уколико се не будемо супротставили, следеће је да нам укину име и презиме, и нама појединачно и Војводини у целини. Војводине ће бити онолико колико буде борбе за њу”.

Чланица Политичког савета Војвођанске партије Јања Беч оценила је да је Војводина „ослобођена” од новца, од идентитета. „А сада су и хлеб почели са стола да нам отимају. Е сада је доста”.

Лекар и публициста Мирослав Илић рекао је да Србија води политику насиља и пљачке према Војводини.

Председница Војвођанског клуба Бранислава Костић казала је да је Војводина својом одлуком ушла у Србију и оценила да та покрајина није „србијанска колонија”, већ има право да доноси одлуке о сопственој судбини.

„Војводина је једини од осам конституената југословенског федерализма чији статус није решен након распада СФРЈ. Наш циљ је устав Војводине и статус републике за Војводину”, казала је Бранислава Костић, која је и чланица Политичког савета Војвођанске партије.³

- Основно програмско залагање Војвођанске партије је да Војводина треба да буде република унутар сложене „Савезне републике Србије”. Војвођанска партија је издала и саопштење за јавност, поводом 70. годишњице АВНОЈ-а, када су, у Другом светском рату, ударени темељи социјалистичке и федеративне Југославије. У саопштењу се додаје да је Војводина, током трајања СФРЈ, по уставу те државе из 1974. године, добила свој субјективитет кроз законодавну, извршну и судску власт, сопствени устав, а да је та аутономија укинута „насилним пучем” 1988. године.⁴

- Претње војвођанских сепаратиста: Убијали би српске и руске падобранце. На друштвеној мрежи фејсбук постоји страница Слободна Војводина која слави тзв. Републику Војводину. На овој фејсбук страници окачена је и фотомонтажа на којој се као легитимне мете приказују српски и руски падобранци, уз потпис „војвођанске бригаде реагују на србијанско-руски ваздушни десант”. (Аутор је очито био инспирисан заједничком војном вежбом српских и руских специјалаца на војном полигону Никинци, код Руме).⁵

² <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/287972/Novi-Sad-oblepljen-Vojvodina-Republika>

³ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/369514/Odzic-Koliko-borbe-toliko-Vojvodine>

⁴ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/363875/Plakati-Vojvodina-Republika-za-Dan-Republike>

⁵ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/451740/Pretnje-vojvodjanskih-separatista-Ubijali-bi-srpske-i-ruske-padobrance>

- Војвођанска партија и Војвођански клуб, који се залажу за посебну Републику Војводину, најавили су да ће 5. октобра организовати протестни скуп и „Шетњу за Војводину”, како би обележили 27. година од тзв. јогурт револуције. Позив за скуп насловљен је „Могу Каталонци, могу и Војвођани”.

„Ми, грађанке и грађани Војводине, окупљени око идеје успостављања политичко-економског субјективитета Војводине, не миримо се са постојећим уставно-правним положајем Војводине и сматрамо да је он у супротности за животним тежњама већине грађана Војводине. Залажемо се за: доношење новог Устава државе Србије; право Војводине на законодавну, извршну и судску власт; право располагања сопственом имовином, приходима, природним и радом створеним ресурсима; јаке и независне војвођанске институције; војвођански Устав; статусни положај Војводине као Републике у федерализованој држави Србији.”⁶

- Војвођанска партија (ВП) и Војвођански клуб (ВК) организовали су (...) у Новом Саду „Шетњу за Војводину”, са које је поручено да би та покрајина требало да буде република. Председник Војвођанске партије Александар Оцић рекао је: „Када Војводина буде република неће се постављати питање да ли јој треба уделити пет или седам одсто буџета Републике, већ ће у њој остати све оно што су њени грађани зарадили.”⁷

- Оцић је навео три захтева према властима у Србији, а то су промена Устава Србије, федерализација Србије и статус републике за Војводину у федерализованој држави. „Војводина мора да има све прерогативе законодавне, извршне и судске власти, са правом располагања сопственом имовином, приходима и ресурсима. Шта је ту лоше и шта је ту ненормално”.

Демонстранти су носили транспаренте „Данас војвођанска дијаспора шета”, „Војводина моја домовина”, „Републиканци Војводине”, „Војводина Војвођанима”.⁸

- Војвођанска партија: Сепаратизам у Војводини постоји и биће све израженији. „Морална, културолошка, етничка и економска тортура над Војводином од стране централних власти Србије мора престати”.

Председник Војвођанске партије Александар Оцић изјавио је данас да ће наставак игнорисања права Војводине на аутономију од стране централних власти у Србији неминовно водити ка сепаратизму у тој покрајини. „Свако игнорисање ноторних чињеница и умањивање достигнутих права за све грађане Војводине су неминован пут ка сепаратизму и самодефинисању Војводине као неспорног ентитета који је насилно угуран у данашњу државу Србију”, навео је Оцић у саопштењу за јавност. Додао је да је у обостраном интересу да Србија и Војводина редефинишу међусобне односе унутар будуће заједничке државне заједнице, и то на основним принципима демократије и равноправности. Он је подсетио да се Војвођанска партија залаже за федерализа-

⁶ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/521820/Separatisti-u-Vojvodini-Kad-mogu-Katalonci-mozemo-i-mi>

⁷ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/523480/Setnja-separatista-Da-Vojvodina-bude-republika>

⁸ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/438657/Vojvodjani-isporucili-Vucicu-zahteve>

цију Србије и статусни положај Војводине као републике унутар заједничке државне заједнице са Србијом.

„Морална, културолошка, етничка и економска тортуре над Војводином од стране централних власти Србије мора престати и није одржива на неки дужи временски период у будућности”.

Према његовим речима, Војводина није настала на традиционалној територији Србије, нити је производ децентрализације Србије, нити је Војводина ушла у састав Србије као самосталне државе, већ у састав Србије као дела сложене државе у моменту њеног конституисања – Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године, односно Федеративне Народне Републике Југославије 1945. године.

„Класичним политичким пучем 1988. године и једностраним уставним решењима Републике Србије из 1990. а поготово 2006. године аутономни статус Војводине је готово невидљив, а данас практично и непостојећи”.

„Војводини и Србији су потребни нови устави по којима би Војводина била дефинисана као република са свим елементима државности, а на основу већ освојених права која проистичу из последњег устава СФРЈ 1974. године, који је као такав био темељ за све данашње самосталне државе, бивше чланице СФРЈ”.⁹

- Војвођанска партија оценила је да одлука Уставног суда Србије да оспори поједине одредбе Статута Војводине представља још један корак ка коначном укидању аутономије те покрајине.

Војвођанска партија тражи Војводину Републику.¹⁰

- Војвођанска партија скупља потписе за промену Устава

„Сматрамо да су Војводини и Србији потребна суштинска системска решења као и да је ово једино могуће решење за равноправан однос између Војводине и Србије”.¹¹

- Председник Војвођанске партије (ВП) Александар Оцић изјавио је данас у Новом Саду да су пре 25 година на данашњи дан, такозваном „јогурт револуцијом”, Војводини одузета сва уставна права која је до тада имала, те да је због тога она данас „згажена, понижена и опљачкана”.

„Грађани Војводине нису гласали за актуелни Устав из 2006. године. Ми данас преживљавамо тешке последице тог устава, који дозвољава да се Војводином тргује и ми се нећемо смирити док се покрајини не врати оно што јој је отето”, поручио је Оцић.¹²

- Око 6.000 грађана потписало је до сада петицију за доношење новог Устава Србије, у којем би Војводина била дефинисана као република у зајед-

⁹ <http://www.autonomija.info/vojvodjanska-partija-separatizam-u-vojvodini-postoji-i-bice-sve-izrazeniji.html>)

¹⁰ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/365657/Vojvodjanska-partija-Korak-ka-ukidanju-autonomije>)

¹¹ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/312502/Vojvodjanska-partija-sкупља-potpise-za-promenu-Ustava>)

¹² <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/349432/Vojvodina-je-zgazena-ponizena-i-opljackana>)

ничкој држави Србији, саопштила је данас ванпарламентарна Војвођанска партија, која организује потписивање те петиције.¹³

- „Војвођанска партија” на својој фејсбук страници је поставила слику на којој пише да „Војводина није Србија”, а у опису слике још пише и „Војводина република” и „Војводина Војвођанима”.¹⁴

Закључак

Једно stoleће након истицања првих идеја за аутономију Војводине „војвођанско питање” и надаље прети као дестабилизирајући фактор политичком систему Србије.

Линије друштвених подела, у вишенационалним срединама, у којима су у већој мери концентрисани ентитетски гласови, попримиле су наглашенији карактер у односу на средине у којима је мања концентracија ових гласова. То се одразило на „оштрину” и „дубину” друштвених подела. Ови расцепи, наручито су утицали на физиономију партијског система, који је посебно у Војводини, због свих претходно наведених специфичности, попримио карактеристике партијског подсистема.

Антагонизми настали на линији сукоба *аутономаши – националисти* поларизовали су политичку сцену до мере испољавања патолошких деформација унутар политичког система Србије.¹⁵ Регионалне и етничке странке које се декларишу као „аутономашке” користе реторику (или су користиле овакву реторику у једном периоду свог деловања), која недвосмислено води ка директном сукобу са свим што долази из Србије. Присталице ове политичке идеје, отворено заговарају непријатељски однос с матичном државом, оспоравају Устав и крше законе Србије. Они се позивају на тековине стечене након Другог светског рата, када је противправно и недемократски проглашена аутономија Војводине, стављајући акценат на Уставна права која је Војводина уживала на основу одредаба из Устава донесеног 1974. године.

Захтеви да Војводина добије елементе државности, стварање псеудо војвођанске нације, настојање да се „Војвођанско питање” интернационализује, покушаји фашидизације Србије и тако даље, представљају само „врх леденог брега” јер у себи садрже елементе антисистемског, противуставног и противзаконског деловања. Свеукупно, овакво политичко деловање садржи латентне сецесионистичке тежње, које уз стицај одређених околности могу ескалирати и попримити озбиљније размере.

Када је реч о употреби овакве врсте идеологије која се пласира од стране аутономашких политичких странака, она је такође и у функцији придобијања

¹³ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/318429/6-000-potpisalo-peticiju-Vojvodina-republika>

¹⁴ <https://www.in4s.net/vojvodjanska-partija-vojvodina-nije-srbija/>

¹⁵ Овакво стање међусобних односа, познато је у политиколошкој теорији као „малигна алтернатица” – једна од могућих патолошких деформација којима подлежу политичке партије. Малигна алтернатица, представља такво стање међусобних сукоба између странака, које у неком тренутку неминовно измиче државној контроли и које мења и угрожава институционални демократски и уставни систем. Малигна алтернатица, представља једно од обележја партијског система '90 – тих година у Србији.

наклоности бирача, односно освајања гласова на изборима. Екстремни идеолошки ставови који се темеље на прагматизму, с друге стране, утичу на јачање радикалне (екстремне, популистичке) деснице која формира антипод на супротној страни политичког спектра. „Војвођанско питање“ на „дневном реду“ српске политичке сцене представља фактор ризика због својих дестабилизирајућих утицаја на партијски, односно политички систем Србије.

Друштвено-политичко уређење, односно најважнија питања од националног интереса у најразвијеним западноевропским демократијама (на које се угледају политички актери демократске оријентације), нису на „дневном реду“ као питања око којих се споре представници политичких елита, па чак ни онда када се боре за освајање власти. Ова питања, остају изван захватања дневно-политичког „поткусуривања“ странака, као питања која надилазе парцијалне и личне интересе.

Литература:

1. Antić Č. (2014), Istorijske tradicije AP Vojvodine, u: Dosije Autonomna Pokrajina Vojvodina, MST Gajić, Beograd.
2. Despotović Lj. (2014), Konstrukcija i dekonstrukcija identiteta, Fakultet za evropske pravnopolitičke studije, Novi Sad.
3. Zbornik izlaganja, (2003), Vojvodina i budući Ustav Srbije, Komšić J, Končar R, Stepanov R, Pihler S, Korhec T, Šogorov S, Beljanski S, Pajvančić M, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd.
4. Zbornik radova, (2011), Partije i izbori u Srbiji, priredio Slaviša Orlović, Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević, Nemanja Nedić, Vukašin Pavlović, Jovan Komšić, Srećko Mihailović, Miša Đurković, Milan Jovanović, Marijana Pajvančić, Đorđe Vuković, Radivoje Jovović, Zoran Đ. Slavujević, Jovanka Matić, Siniša Atlagić, Irena Pejić, Jelena Pejić, Jelena Lončar, Vladimir Vuletić, Čedomir Čupić, Čigoja, Beograd.
5. Kovačević, Boško, Previdi oko Vojvodine, u: Postkomunizam i demokratske promene, (2002), priredili: Vučina Vasović i Vukašin Pavlović, Čigoja, Beograd.
6. Komšić J. (2014), Vojvođansko pitanje u procesu srpske tranzicije (1988–2013), Topalović, Valjevo.
7. Orlović S. (2011), Partijski sistem Srbije, Partije i izbori u Srbiji, priredio, Orlović Slaviša, Čigoja, Beograd.
8. Pantić D. (2003), Kulturno-vrednosni rascepi kao determinante partijskog pregrupisavanja u Srbiji, u: Osnovne linije partijskih podela i mogući pravci partijskih pregrupisavanja u Srbiji, IDN i Fridruh Ebert Stiftung, Beograd.
9. Petrović D. (2010), Srpske političke stranke, Hektor print, Beograd.
10. Petrović N. (2010), KPJ i nacionalni problem u Vojvodini 1945-50, u Mitovi i stereotipi nacionalizma i komunizma na prostoru bivše Jugoslavije, Grafomarketing, Novi Sad.
11. Popov, Č. Popov, J. (2000), Autonomija Vojvodine – srpsko pitanje, Kulturni centar, Sremski Karlovci.
12. Hejvud E. (2004), Politika, CLIO, Beograd.

Интернет извори:

1. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/287972/Novi-Sad-oblepljen-Vojvodina-Republika>

2. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/369514/Odzic-Koliko-borbe-toliko-Vojvodine>
3. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/363875/Plakati-Vojvodina-Republika-za-Dan-Republike>
4. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/451740/Pretnje-vojvodjanskih-separatista-Ubijali-bi-srpske-i-ruske-padobrance>
5. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/521820/Separatisti-u-Vojvodini-Kad-mogu-Katalonci-mozemo-i-mi>
6. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/523480/Setnja-separatista-Da-Vojvodina-bude-republika>
7. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/438657/Vojvodjani-ispорucili-Vucicu-zahteve>
8. <http://www.autonomija.info/vojvodjanska-partija-separatizam-u-vojvodini-postoji-i-bice-sve-izrazeniji.html>
9. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/365657/Vojvodjanska-partija-Korak-ka-ukidanju-autonomije>
10. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/312502/Vojvodjanska-partija-skuplja-potpise-za-promenu-Ustava>
11. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/349432/Vojvodina-je-zgazena-ponizena-i-opljackana>
12. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/318429/6-000-potpisalo-peticiju-Vojvodina-republika>
13. <https://www.in4s.net/vojvodjanska-partija-vojvodina-nije-srbija/>
14. <http://www.autonomija.info/koncar-ideja-autonomije-vojvodine-je-demokratska-politicka-ideja.html>

THE POLITICAL SCENE OF VOJVODINA, FROM SOCIJAL SPLITS TO POLITICAL CONFRONTATION

Summary: The discontinuity and dynamism of the political system of Serbia is a result of many factors, one of them being the autonomous units on its territory. Serbia was the only one of the six former republics of Yugoslavia, with two autonomous units, which was a decision of the League of Communists of Yugoslavia. Constitutional-legal status of autonomous units, especially after the adoption of the Constitution in 1974, attracted a number of supporters of autonomy aspirations, secessionist movements and organizations. Having introduced a multiparty system, in the nineties of the twentieth century, regional and ethnic parties have been formed in Serbia, especially in the regions with the higher concentration of ethnicity votes. After that, these parties openly, through their programs and actions, have advocated various forms of autonomy and secession of certain parts of the country, often crossing the boundaries of the constitutional and legal provisions and democratic principles. Turbulence within the political system of Serbia, when it comes to its party system, basically, was drawn by the lines of social division that contained ethnic, cultural, historical, socio-economic and other factors that have contributed to the fragmentation of a specific party subsystem created in Vojvodina.

Key words: political system, the party system, Vojvodina's autonomy, secession, political parties, social division